

Müslüman kadın feminist olabilir mi?

Emanetten Mülke Kadın, Beden Siyaset adlı kitabın müellifi Nazife Şişman'a feminizmi, kadın haklarını sorduk.

Nazife ŞİŞMAN, Söyleşi, 20 Şubat 2012 Pazartesi

<https://www.dunyabizim.com/soylesi/musluman-kadin-feminist-olabilir-mi-h8820.html>

21. Yüzyıl modern kargaşa içerisinde kadın, "kendini tanımlama" çabaları içerisinde bir çok ideoloji ve felsefe tarafından tartışıldı. Batı'nın kendi içerisinde geçirmiş olduğu sürecin bir sonucu olan **feminizmin** bugün Müslüman toplumlarda yansıması nedir, nasıldır ve aslen feminizmin çabası haklı mıdır?

Biz de bu kargaşanın bir yerlerine sivrulmamak adına Türkiye'de "vahy" noktasından hareketle analizlerde bulunan "Kadın, Beden Siyaset" adlı kitabın müellifi **Nazife Şişman'a** sorduk..

İslam geleneği literatüründe kadın ve erkek üzerinden tevhit kavramı nasıl yorumlanabilir?

İslam geleneğinin özünde tevhid vardır. Ama tevhidin tezahürlerinden biri de insanların çiftler halinde yaratılmasıdır. Ayetlerde sık sık buna atfen tefekküre çağrılır müminler. Mutasavvıflar çiftler halinde yaratılmayı Esmâ'ül-hüsna'nın tecellisi olarak yorumlamışlardır. Celal sıfatının daha ziyade erkeklerde; cemal sıfatının ise kadınlarda tezahür etmesi üzerinde durmuşlardır. Hem bu ikilik hem de kesret; esasında vahdetin yaratılış alemindeki tezahürüdür. Bu sebeple erkek ya da dişi olarak yaratılmış olmayı biz müminler bir tecelli ve bir imtihan zemini olarak telakki ederiz.

Özünde doğaya hâkimiyeti savunan bir ideolojinin ürünü olduğunu savunduğunuz feminizm tam anlamıyla nedir?

Genel olarak feminizm denince, kadınların da erkeklerle eşit siyasal, ekonomik ve toplumsal haklara sahip olmasını savunan bir akım anlaşılır. Sanayi devriminin ortaya çıkardığı iktisadi eşitsizlik ortamında kadınların ezilmesine karşı çıkan; ekonomik sosyal ve siyasal eşitliği savunan bir toplumsal hareket olarak ortaya çıkmıştır. Fakat yirminci yüzyılda feminizm bundan öte bir anlam kazanmıştır. Kadın hakları mücadelesi artık sadece toplumsal hayatın her alanında erkeklerle eşit olmaktan ibaret değildir. Bir tek feminist akımdan söz etmek mümkün olmadığı için bir kaç cümle ile feminizmin tarifini yapmak zor. Çünkü radikal ve varoluşçu feminizmden liberal ve ekofeminizme kadar geniş bir yelpazeye sahip.

Ama hepsi için ortak söyleyebileceğimiz bir şey var. Feminizm bir cinsellik siyasetidir ve insanın varoluşunu kadın veya erkek olma noktasında temellendirir. Yani feministlere göre tarihin motoru cinsiyetler arası çatışmadır. Bu yaklaşım sadece politik bir hareketten ibaret değil. Bu nedenle daha geniş bir felsefi, sosyal, kültürel ve ekonomik dönüşümün parçası olarak değerlendirilmeli.

Feminizm geniş bir yelpazeye sahip dediniz. Mesela radikal feministlerden Kate Millet ve Shulamith Firestone aile müessesesi ortadan kalkarsa kadınların ezilmesi de sona erer diyorlar özet olarak. Bu görüşlerini neye dayandırıyorlar?

Radikal feminizm aileyi kadın erkek arasındaki hiyerarşik ilişkinin zemini olarak görüyor. Yani ailede erkek üstün kadın da aşağı konumda olmaya mahkum. Çünkü kadın çocuk dünyaya getirmek zorunda olduğundan kamusal alanda kendisini geliştirmeye fırsat bulamaz. Bu nedenle ancak aile ortadan kalkarsa kadının nihai özgürleşmesi sağlanmış olacaktır radikal feministlere göre. Ama bu sadece bir örnek. Anneliği aşırı derecede önemseyen, fakat aile kurumuna yine de karşı çıkan feminist akımlar da var.

Aslında aile feminizmin karşı çıktığı kurumlardan sadece biri. Temelde din de feminizmin hedefinde değil mi?

Tabii dinler, özellikle İbrahimî dinler, yaratıcı - yaratılan arasında bir hiyerarşiye dayanır. Kullar arasında da dereceler, mertebeler vardır. Mesela Kur'an asıl kıymetlendirmenin takva ile olacağını söyler. Ama yine de toplumsal hayatta bir mertebelendirme söz konusudur. Yaşlı – genç, kadın – erkek, çocuk – ebeveyn nihai manada kul olma bakımından eşit olsalar da toplumsal hayatta bir takım mertebe ve kademelere tabidirler. Mürşid ile mürid, baba ile evlat “eşit” değildir. Biri yol gösterir; diğeri tabi olur. İşte bu tür bir mertebelendirmenin (hiyerarşinin) kadınların aleyhine işlediğini iddia eder feministler. Onlara göre İbrahimî dinlerin “Tanrı”sı hep kadınların aleyhine hükümler vermiştir. O yüzden kadınların eşitliği ve özgürleşmesi için din gibi kurumlardan özgürleşmek gerekir. Görülüyor ki feminizm tamamen seküler bir çerçeveden hareket ediyor. Yani “hayat, bu dünya hayatımızdır” diyen bir çerçeveden yaklaşıyor meselelere.

Modern toplumların benimsediği bu kuram, sadece doğduğu Batı Avrupa'yla mı sınırlı kaldı?

Öncelikle vurgulayalım; feminizm sadece bir kuram değil. Aynı zamanda bir toplumsal hareket, bir cinsellik siyaseti. Her toplumsal hareketin arka planında onu hazırlayan iktisadi ve siyasi/toplumsal/kültürel şartlar dikkate alınmalı demiştim bir önceki sorunuza cevap verirken. Sanayi devrimi sonrası iktisadi yapıdan teknolojinin ve kentleşmenin ortaya çıkardığı değişimlerin hepsinden tüm dünyadaki kadınlar etkilendi. Bu sebeple kadınlar arasında bir tecrübe ortaklığı oluştu. Böyle olunca da kadınlar için bütün dünyada ortak sorunlara ortak çözümler olabileceğine dair bir kanaat oluştu. Yani bütün kadınlar kadın haklarından bahsetmeye başladı.

Müslüman kadınların da kadın hakları ile ilgili düşünürken feminist dili kullanması; aynı hak mücadelesini sürdürmesi normal mi o zaman?

Bu sorunuza bir kaç aşamada cevap vermek isterim. Birincisi biraz önce de vurguladığım gibi feminizm ve kadın hakları hareketi belli bir tarihsel zemine sahip. Bu konuda düşünce ve pra-

tik üreten zemin, kavramları da belirliyor elbette. Nasıl ki kapitalist ekonomiyi kavramlaştı-
rırken Marksist terminolojiye veya liberal iktisatçıların nosyonlarına müracaat ediliyorsa, ka-
dınla ilgili toplumsal, siyasal ve iktisadi bir takım değerlendirmeler yaparken de Batıda geli-
miş bu düşünce geleneğine atıf, adeta kaçınılmaz oluyor. Çünkü feminizm sadece bir hareket
değil, bir düşünce akımı aynı zamanda. “Kadın”ı bir kategori olarak ortaya çıkaran sanayi
sonrası dönemin içinden çıkmış, aydınlanma sonrası genel düşünce geleneği içine yerleştirile-
bilecek bir fikir akımı. Buradan ikinci noktaya geçebiliriz.

Şuraya geleceksiniz her halde. Batıda ortaya çıkmış bir fikir akımı ise neden yerel değil de evrensel bir şeyden bahseder gibi bahsediyoruz feminizmden?

Evet. Batının özel şartları içinde ortaya çıkmış olmasına rağmen feminizmden evrensel bir
hakikatmiş gibi bahsediliyor. Neden? Çünkü kapitalizm küreselleşti ve kadın erkek kutuplaş-
masını ortaya çıkaran vasat her yere hâkim oldu. Geçim ekonomisinden üretim, ardından da
tüketim ekonomisine geçiş, kadınların hayatında ciddi zorluklara yol açtı. Bunların izalesi için
de Batıda geliştirilmiş tecrübe ve kavramlar tek çözümmüş gibi tedavüle girdi. Aynen libera-
lizmin “tarihin sonu” iddiası gibi feminizm de Batılı kadının tecrübesini ve geldiği noktayı,
kadınlar için bir izlek olarak sundu. Çünkü feminizm, ortak bir kadınlık durumu üzerinden
konuşan, evrensellik iddiasında bir ideoloji. Bu ideoloji, bir cinsellik siyaseti ve kadınlarla
erkekler arası bir mücadelenin tarihe asıl rengini verdiği ön kabulünden yola çıkıyor. **O za-
man Müslüman bir kadın feminist olamaz mı diyorsunuz?**

Evet; açıkça böyle diyorum. Çünkü cins temelli feminist bakış, nihai olarak sekülerdir ve “ha-
yat nedir” sorusuna verilen başka bir cevabın günümüzdeki son aşamasıdır. Bu manada femi-
nizmin kavramlarını kullanan bir dindar kadın hemen feminist olmaz belki. Ama feminist
bakış açısını külli bir dünya görüşü olarak benimsemek, varoluştaki tevhide vurgu yapan bir
dinin mensupları için çelişkili bir durum arz eder. Ama yine de şunu unutmamalıyız, çağdaş
dünyada kadınlar pek çok adaletsizlikle karşılaşılıyor ve bu durumda kadın haklarından bah-
setmek kaçınılmaz oluyor. Bu durumda hemen “feminist” yaftasını yapıştırmak da doğru ve
adil değil. Çünkü dindar kadınların feminizmin kavramlarını kullanmalarıyla feminist bakış
açısına sahip olmaları ayrı şeylerdir. Birbirine karıştırılmamalı.

Batının geçirmiş olduğu süreçler sonrası bugün geldiği konumu kadın üzerinden değer- lendirdiğimizde Doğuda nasıl bir tabloyla karşılaşırız?

Bu sorunun cevabı için bir kaç ciltlik kitap yazmak gerekir. Doğudan kastettiğiniz İslam dün-
yası ise; biz modernleşirken kendimizi İslam ve kadın’ı tartışırken bulduk. Çağdaş dönemde
dinimizle tarihimizle kültürümüzle ilgili ciddi bir hesaplaşma ve sorgulama yaşadık. Bugün
de bu sorgulamalar devam ediyor. “İslam kadınları eziyor” şeklinde bir klişeye cevap vermek-
ten yorgun düşüyoruz. Bu da bazen bizi savunmacı yapıyor. Zaten günümüzde “Müslüman
kadın”, pek çok siyasal anlaşmazlığın üzerine bina edildiği sembolik ve kültürel bir zemin
gibi işlev görüyor. İslamcılar da Modernistler de neo-oryantalistler de politikalarında Müslü-

man kadın imgesini kullanıyorlar. Ve hangi çerçevede ele alınırsa alınsın, “İslam ve kadın” problemleri bir alan olarak sunuluyor. Böyle problemleri bir alanda düşünce ve pratik üretmek, Müslümanları oldukça zorluyor.

İkincisi ise küreselleşen dünyada Müslümanların cinsiyet ilişkileri, sadece Müslümanları değil “herkes”i ilgilendiriyor. Mesela Batıdaki üniversitelerde İslam ve kadın konusu çok büyük yer buluyor. Tabii ki bu ilgi sadece akademik sahada kalmıyor. Siyasi bir işlev de görüyor. Töre cinayetleri, İslam’ın namus anlayışı ile bağlantılandırılıyor. Kadınları ikincilleştirdiği iddiasıyla Fransa’da orta öğretim kurumlarında başörtüsü yasaklanıyor. Her gün her yerde pek çok haksız ve zalimce uygulama varken ve hiç kimsenin kılı kıpırdamazken, Nijerya’da bir kadına recm cezası uygulandığı için bütün dünya ayağa kalkıyor. Avrupa’da vatandaşlık anketi dolduran Müslümanlara “eşcinseller” konusunda ne düşündüğü soruluyor. Bu listeyi daha da uzatmak mümkün.

Peki, Müslüman kadınların haklarıyla “herkes”in ilgilenmesi ne manaya geliyor? Bu ilgi bize neye mal oluyor?

Aslında bu ilgiden çıkan sonuç şu: Müslümanların kadın erkek ilişkileri ve cinsel ahlak anlayışları, oluşturulmaya çalışılan ve adına “yeni küresel ahlak” denilen normlar açısından bakıldığında, sorun teşkil ediyor. Ve Müslümanlardan bu sorunu çözmesi bekleniyor. Şu eşcinsellerle ilgili biraz daha hoş görülü olun; daha evrensel değerlere uymak için biraz “yeniden yorum” yapın; mesela erkeğin kavramlığının eşitliğe engel olduğu için bertaraf edin vs. Böyle teklifler/zorlamalar altında günümüzdeki Müslümanlar. Biz Müslümanlar olarak cinsiyet; kadın erkek eşitliği; Müslümanların cinsiyetler arası münasebetleri gibi konuları ele alırken işte böyle bir atmosferin içinden konuşuyoruz.

“İslam’da kadın ve erkek hakları” şeklinde iki ayrı fenomen var mıdır, yoksa iki cinsin karşılıklı tamamlayıcı hakları mı söz konusudur.

İslam’da kadın hakları tartışmasının konjonktürel arka planından bahsettim biraz önce. Bu konu bizim mevsim normalleri içinde konuşabildiğimiz bir konu değil. Savrulmalar yaşıyoruz. Mesela bazıları “İslam’da kadın hakları vardır” şeklinde bir klişeyi söylemenin yeterli olduğu kanaatinde. Hâlbuki bunu söylemek yetmez. Pek çok konuda olduğu gibi kadın konusunda da adaleti tesis için yeni şartların gerektirdiği yeni içtihatlar yapılmalıdır. Ama bu tavır bizi zaten İslam tarihi boyunca kadınları ezen içtihatlar yapılmıştır gibi bir noktaya da savurmalıdır. Çünkü bu savrulma bizi İslam tarihini bir yanlışlar tarihi; kadınların eziliş tarihi olarak gören isabetsiz bir tavra hapseder.

Çağdaş Müslümanlar bu konuda iki uç yaklaşımı sergiliyor. Ya İslam’ın kadın haklarıyla ilgili bir sorunu yoktur deyip çağın beraberinde getirdiği sosyal değişmelere gözlerini kapatıyor. Gözünü kapattığı için de bir takım problemlere dikkat çeken ve adil taleplerde bulunan kadınları feministlikle suçlama kolaycılığına kaçıyor. Ya da modern söylemi olduğu gibi kabul

edip; kadınların bugün geldiği noktayı ideal kabul edip Müslüman kadınları da bu noktaya çekmeye çalışıyor. Her iki sığılıktan da azade şümullü ve içeriden bir bakış geliştirebilmek için öncelikle “kadın meselesi”nin ciddiyeti kabul edilmeli. Ve şuna da ayrıca dikkat çekmek isterim. Artık bizim kadın meselesini değil; değişen; rol kaybına uğrayan; sorumluluktan kaçan; kaybettiği iktidarı şiddet ile telafi etmeye çalışan “erkek meselesi”ni konuşmaya başlamamız gerekiyor.

Hülya Kurgan konuştu

Güncelleme Tarihi: 13 Mayıs 2016, 10:52